

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

1. Το «Όνειρο στο κύμα» είναι μια λυρική –ποιητική αφήγηση, με απλό θέμα, με ισχνή εξωτερική δράση και χωρίς πολλά επεισόδια και πλοκή (η δράση περιορίζεται στις ενέργειες του βοσκού κυρίως μετά το βέλασμα της κασίικας του έως τη διάσωση της κοπέλας), ενώ τα πρόσωπα που δρουν είναι στην πραγματικότητα μόνο δύο. Η περιορισμένη εξωτερική δράση δεν είναι ανεξάρτητη από την ιδιομορφία που έχει το διήγημα και ως προς το «μύθο» (την υπόθεση): η διήγηση, παρόλο που είναι εκτενής, αναπτύσσει ένα μόνο περιστατικό, ένα μόνο επεισόδιο (μονοεπεισοδιακός μύθος), για να κινήσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, δηλαδή έχει πλούσια εσωτερική δράση και δραματική εκφραστική δύναμη, γιατί ο συγγραφέας εστιάζει το ενδιαφέρον του στην καταγραφή των ψυχικών διακυμάνσεων του ήρωά του.
2. Σε πολλά σημεία του διηγήματος προβάλλεται το φυσικό στοιχείο, με το οποίο υποδηλώνεται η επιθυμία του συγγραφέα για επιστροφή στην αγνότητα και η νοσταλγία του για την πατρίδα του. Το ίδιο γίνεται και σ' αυτή την ενότητα, στην οποία περιγράφεται με λεπτομέρειες και με λυρισμό το ειδυλλιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα ξετυλιχτεί το κεντρικό επεισόδιο του μύθου. Τρεις είναι οι κυριότερες εικόνες:
 - α. Η λυρική εικόνα του γιαλού** με τους βαθουλούς κολπίσκους και τις αγκαλίτσες του κύματος, με τους κυρτούς και κοίλους βράχους, δίνεται με παραστατικές λεπτομέρειες και με πλήθος σχήματα λόγου.
Η εικόνα δημιουργεί συναισθηματική φόρτιση στην ψυχή του ήρωα και το συναίσθημα της νοσταλγίας για την πατρίδα το εκφράζουν οι λέξεις *μεγάλη χαρά και μαγεία*, «ελιμπίστηκα», *ελαχτάρησα*, οι οποίες προβάλλουν έντονα την προκλητικότητα της θάλασσας και τον τρόπο με τον οποίο αυτή θέλγει και εγκλωβίζει τον άνθρωπο.
 - β. Δευτερη είναι η εικόνα του δειλινού**, η οποία, παρόλο που δεν εκφράζεται με πολλά σχήματα λόγου, είναι και αυτή λυρική και ζωηρή, καθώς επιλέγεται η χρονική στιγμή ανάμεσα στη δύση του ήλιου και στην ανατολή του φεγγαριού, επιλέγεται δηλαδή η συνύπαρξη των πιο φωτεινών ουράνιων σωμάτων (με το φεγγάρι μάλιστα σχεδόν ολόγεμον) και των πιο γοητευτικών φαινομένων της φύσης, της ανατολής και της δύσης, που εδώ λειτουργούν σχεδόν ταυτόχρονα. Όλα αυτά τα στοιχεία κάνουν την εικόνα εξαιρετικά υποβλητική, δημιουργώντας έτσι κλίμα κατάλληλο για το ερωτικό στοιχείο. Αυτή η εικόνα υποβάλλει νοσταλγία, αλλά για το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον της υπαίθρου.
 - γ. Το θαλάσσιο άντρο και το μονοπάτι.** Τώρα ο αφηγητής φτάνει στο μικρό άντρο του βράχου (στη μικρή θαλασσινή σπηλιά) και στο μονοπάτι, δηλαδή στο συγκεκριμένο τόπο όπου

θα διαδραματιστεί το κύριο επεισόδιο και θα ξετυλιχτεί η δράση των δύο ηρώων. Το άντρο, στρωμένο με άσπρα κρυσταλλοειδή κοχύλια και λαμπρά ποικιλόχρωμα χαλίκια, περιγράφεται με πολλά εκφραστικά και λυρικά στοιχεία. Αυτό βέβαια είναι μια νοσταλγική εικόνα της πατρίδας του συγγραφέα.

3. Το δίλημμα του βοσκού

Μπροστά στο απροσδόκητο αντίκρισμα του γυμνού κορμιού της Μοσχούλας ο βοσκός αιφνιδιάστηκε και βρέθηκε στο δίλημμα αν έπρεπε να μείνει ή να φύγει. Για να αντιμετωπίσει το δίλημμα, σκέφτεται τις ακόλουθες επιλογές, ως λύσεις:

α. Πρώτη επιλογή: Ο βοσκός σκέφτεται να φύγει αθόρυβα. Αυτήν όμως τη λύση την απορρίπτει, γιατί υπάρχει ο κίνδυνος να γίνει αντιληπτός από τη Μοσχούλα, που κολυμπάει στραμμένη προς το μέρος του, με αποτέλεσμα αυτή να τρομάζει, να φωνάζει και να τον κατηγορήσει για ανηθικότητα.

Το επιχείρημα ευσταθεί, αφού ο βοσκός θέλει να αποφύγει την κατακραυγή και να προστατέψει την υπόληψή του, όμως είναι και ευάλωτο, αφού θα μπορούσε να περιμένει, ώστε να φύγει σε κάποια στιγμή που η Μοσχούλα θα στρεφόταν από το άλλο μέρος.

β. Δεύτερη επιλογή: Ο βοσκός σκέφτεται να την ειδοποιήσει διακριτικά και με ειλικρίνεια για την τυχαία παρουσία του, δηλώνοντας ότι φεύγει αμέσως. Αυτή η λύση δεν απορρίπτεται, αλλά και δεν ευοδώνεται, γιατί αδυνατεί να τη θέσει σε εφαρμογή, με τη βολική δικαιολογία ότι είναι αδέξιος για κόσμια συμπεριφορά και άτολμος.

Επίσης και αυτό το επιχείρημα δεν ευσταθεί, γιατί αποτελεί υπεκφυγή: στην πραγματικότητα η ατολμία ήταν άλλη, δηλαδή έλλειψη ηθικής αντίστασης μπροστά στον πειρασμό – όχι κοινωνική αιδημοσύνη και συστολή. Εξάλλου και ο ίδιος δικαιολογείται με ασάφειες και μετάθεση των ευθυνών: *δεν ηξεύρω πώς... - κανείς δεν με είχε διδάξει μαθήματα κοσμιότητας.*

γ. Τρίτη επιλογή: Ο βοσκός σκέφτεται να περιμένει, υπολογίζοντας ότι η Μοσχούλα δε θα αργήσει να τελειώσει το μπάνιο της, να ντυθεί και να φύγει. Το ίδιο και αυτή η λύση εγκαταλείπεται, γιατί θα τον φέρει αντιμέτωπο με το γυναικείο πειρασμό, κάτι που πρέπει να αποφεύγει σύμφωνα με την ηθική αγωγή που του έχουν εμφυσήσει οι πνευματικού του πατέρες.

το επιχείρημα είναι πολύ ισχυρό, ακλόνητο, και αυτή είναι η λύση που πρέπει να απορριφτεί πέρα για πέρα. Όμως τελικά αυτή είναι που θα επιλεγεί!

δ. Τέταρτη επιλογή: Ο βοσκός σκέφτεται να φύγει απαρατήρητος, κολυμπώντας στην πολύ βαθιά και άγρια θάλασσα προς την αντίθετη πλευρά με τα ρούχα και να φτάσει από μακριά στο κοπάδι του. Αλλά και αυτή η τελευταία λύση απορρίπτεται, με δύο επιχειρήματα: α) η προσπάθεια θα ήταν κοπιαστική, δύσκολη και επικίνδυνη (*μέγας κόπος, αληθής*

άθλος) και β) επειδή θα αργούσε λόγω της μεγάλης απόστασης, θα κινδύνευε η δεμένη Μοσχούλα και θα σκορπούσε το κοπάδι. Τα επιχειρήματα ευσταθούν και τα δύο, επομένως, και η λύση αυτή είναι πράγματι απορριπτέα.

Στο δίλλημα του βοσκού περιπλέκονται η διαφύλαξη της υπόληψής του, η αποφυγή του πειρασμού (μάλλον η ερωτική επιθυμία) και η υποχρέωση για τη φύλαξη του κοπαδιού του.

Στην πραγματικότητα το βοσκό τον απασχολούν δύο θέματα, τα οποία μέσα στην ταραχή του μπερδεύονται στη συνείδησή του:

α. Τι να κάνω για να μη με δει η Μοσχούλα (για να μην εκτεθώ, κάθε που θα είναι ηθικό πλήγμα για μένα – εξωτερικό)

β. Τι να κάνω για να μην τη δω (για να μην υποκύψω στον πειρασμό της αμαρτίας, κάτι που θα είναι και αυτό ηθικό πλήγμα για μένα – εσωτερικό).

Όμως στο βάθος παλεύει με τον πειρασμό, που τον καίει, καθώς υποβόσκει μέσα του ο πόθος να απολαύσει τη θέα της γυμνής Μοσχούλας – χωρίς να το ομολογεί. Η συνείδησή του τού λέει ότι πρέπει να φύγει, η καρδιά του όμως τον κρατάει καθηλωμένο πίσω από το βράχο. Ταλαντεύεται λοιπόν ανάμεσα σε δύο δρόμους: α) να αντισταθώ στον πειρασμό και β) να υποκύψω σ' αυτόν. Τελικώς κυριαρχεί η δεύτερη επιθυμία του, παράλληλα όμως τον απασχολεί να βρει επιχείρημα με το οποίο θα στηρίξει την απόφασή του, να συνεχίσει δηλαδή να βλέπει το κορίτσι για περισσότερη ώρα.

• Μέσα στην τρικυμία της ψυχής του και στην πάλη με τον πειρασμό, ο βοσκός θυμήθηκε τους ηθικούς του καθοδηγητές, το Σισώη και τον πνευματικό του μοναστηριού, που τον συμβούλευαν να αποφεύγει πάντα τον πειρασμό της γυναίκας (υπενθυμίζεται ότι ο Σισώης είχε εμπειρία από παρόμοιο πειρασμό). Αυτή η υπόμνηση της συνείδησής του είχε στόχο να τον ενδυναμώσει ηθικά και του υποδείξει το ηθικό του χρέος, ώστε να πάρει τη σωστή απόφαση. Ωστόσο οι νουθεσίες παραμερίστηκαν και αυτές.

4. - Βοσκός, για να βολέψει με τη συνείδησή του, προβάλλει ένα επιχείρημα: *ήμην εν συνειδήσει αθώς* (= μπορεί να υπήρχε πειρασμός, όμως είχα καθαρή συνείδηση, ήμουν συνειδητά απονήρευτος και δε θα υπέκυπτα σ' αυτόν). Ωστόσο παρέμεινε, για να συνεχίσει να ζει εκστατικός, μέσα στο θεϊκό όνειρο, μακριά από τον κόσμο της επίγειας πραγματικότητας. Εδώ έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο θρησκευόμενος αφηγητής με την τελευταία φράση του (*δεν εσκεπτόμην πλέον τα επίγεια*) αντιστρέφει το θρησκευτικό νόημα της λέξης επίγεια: μεταρσιωμένος στο εκστατικό όνειρό του, έχει την ψευδαίσθηση ότι ζει στα επουράνια, έξω από τον κόσμο της πραγματικότητας.
- α. Ο βοσκός βρίσκεται βυθισμένος στο όνειρο και δε χορταίνει να το απολαμβάνει (μάλιστα, το τονίζει δύο φορές: *δεν*

εχόρταινα να βλέπω το όνειρο). Ωστόσο, η φωνή της συνείδησης γίνεται όλο και πιο ισχνή, του θυμίζει ότι μπορεί ακόμη να αποφύγει τον απειλητικό πειρασμό, θέτοντας σε εφαρμογή την τελευταία λύση που είχε σκεφτεί (να φύγει από την άλλη πλευρά κολυμπώντας). Όμως του φαίνεται «αλλόκοτο» που του ήρθε ξανά η σκέψη αυτή και το σχέδιο της φυγής έμεινε ενεκτέλεστο και πάλι, γιατί τίποτε πια δεν μπορούσε να τον αποσπάσει από τη μαγεία που του πρόσφερε το όνειρο το πλέον εις το κύμα. Είναι τόσο πολύ κυριευμένος από τον πειρασμό, ώστε αδυνατεί να πάρει οποιαδήποτε πρωτοβουλία.

β. Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι ο βοσκός βρίσκεται σε κατάσταση ονειρική και εκστατική – επομένως ζει έξω από την πραγματικότητα. Μια τέτοια κατάσταση δεν ευνοεί τη λογική σκέψη, την οποία το βοσκόπουλο θέτει στα πιο πολλά σημεία στην υπηρεσία του πειρασμού, για να δικαιολογήσει την ήττα του από αυτό και να τα βολέψει με τη συνείδησή του. Αυτές οι σκέψεις δε στηρίζονται βέβαια σε λογικά επιχειρήματα. Ωστόσο το βοσκόπουλο κάνει και λογικές σκέψεις, όταν προσπαθεί απεγνωσμένα να τις εναρμονίσει με τη φωνή της ηθικής του συνείδησης (επινοεί λύσεις, θυμάται το χρέος του κτλ), αυτές όμως παραμερίζονται μπροστά στη δύναμη του πειρασμού.

- 5.** Στο διήγημα του Παπαδιαμάντη όπως και στο παραπάνω κείμενο του Μυριβήλη γίνεται λόγος για ένα όνειρο με το ίδιο θέμα, μόνο που η λέξη «όνειρο» στον Παπαδιαμάντη έχει μεταφορική σημασία (πρόκειται για μια εικόνα πραγματική αλλά τόσο γοητευτική, που μοιάζει με όνειρο), ενώ ο ήρωας του Μυριβήλη βλέπει ένα όνειρο στον ύπνο του (κυριολεξία). Ως προς το περιεχόμενο και τα δύο όνειρα κινούνται σε ερωτική ατμόσφαιρα και παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες: μια κοπέλα κολυμπάει ολόγυμνη αγνοώντας ότι ένας άντρας την παρακολουθεί, κοιτάζοντάς την αχόρταγα, κρυμμένος πίσω από ένα βράχο και νιώθοντας μεγάλη ερωτική αναστάτωση, αισθανόμενος παράλληλα ντροπή και ενοχή γι' αυτή του την πράξη.

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΨΑΡΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ-ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ ΦΙΛΙΩ-
ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗ ΕΥΗ.**